

УДК 371.32.91(07)

НАВЧАЛЬНІ ПІДРУЧНИКИ З ІСТОРІЇ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ СЕРЕДНІХ ШКІЛ ГАЛИЧИНИ СЕРЕДИНИ ХІХ СТ. – ПОЧ. ХХ СТ.

Тарас Савишак, пошукувач лабораторії суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки НАПН України

У статті проаналізовано зміст, структуру та оформлення підручників з історії від середини ХІХ ст. до 30-х років ХХ ст. для українських середніх шкіл Галичини. Висвітлено характеристики перекладених підручників з німецької і польської мов. Схарактеризовано україномовні підручники з історії для гімназійних класів Галичини досліджуваного періоду.

Ключові слова: гімназія, навчання, розвиток, виховання, історія, зміст, структура, оформлення, програма, підручник, Галичина, українські.

Постановка проблеми. У програмах з історії для українських гімназій Галичини середини ХІХ ст. чітко окреслено практичне і господарське спрямування, орієнтація на підняття рівня господарської культури, розвиток національних установ народного господарства, усвідомлення мети свого життя, задоволення творчих патріотичних поривів [1, 5-6]. Однак існували невеликі можливості для повноцінної реалізації розроблених програм в несприятливих історико-культурних обставинах розвитку українського шкільництва в Галичині в період від середини ХІХ ст. і до 30-х років ХХ ст.

Проблема створення навчальних підручників з історії для українських середніх шкіл Галичини в досліджуваний період була пов'язана з мовним питанням. Офіційною підставою для вилучення української мови як мови викладання («викладової») із навчального процесу в цей період була відсутність підручників і навчальної термінології для вивчення в старших класах предметів як гуманітарного, так і природничо-математичного циклу. З метою змінити це становище стараннями товариства «Просвіта» у 70-х роках ХІХ ст. зроблено переклади українською мовою підручників з історії, вилітографовано виклади лекцій деяких професорів, створено комітети знавців (авторські колективи) для підготовки підручників. Це дозволило підготувати і видати 17 підручників для української гімназії тиражем 12 300 примірників [34, 116].

Як зазначає С. Сірополко, офіційно виготовленням підручників для народних і середніх шкіл займалися спеціально створені у 1868 році Крайовою шкільною радою у Львові польська і українська комісії, одним із основних завдань яких було укладання української термінології. З 1886 року обидві комісії припинили своє існування, а їхні функції взяла на себе Наукова

комісія при Крайовій шкільній раді. Виданням шкільних підручників для академічної гімназії займалися українські товариства «Ставропігія» і «Галицько-руська матиця», а пізніше товариство «Просвіта» у Львові. З 1900 року з'явилася ціла низка оригінальних підручників з латинської, грецької, німецької мови, математики, фізики, хімії, природознавства, історії, у яких відзначено відмову від поверхового, без опори на досвід, однак з переходом до розвивально-виховного викладу навчального матеріалу [34, 545-546].

Зазначимо, що не може бути учителем історії той, хто не знає минулого. Той, хто звертається до сучасності і до майбутнього, може оцінити здобутки минулого, адже сама історія як наука має слугувати життю. Тому знання змісту, структури та оформлення підручників з історії минулого в Галичині дасть можливість ширше і глибше ознайомитися з сучасними підручниками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення та аналіз історико-педагогічних архівів, розгляд дидактико-методичної літератури з окресленого питання засвідчили, що спочатку в українських гімназіях були відсутні підручники, що певним чином впливало на якість історичних знань учнів-гімназистів. Учителі історії диктували свої лекції, розповіді, а учні в класі їх записували, вдома вчили і відтворювали на наступний урок одержані знання в класі. Головним для вчителя став добір і написання текстів історичного характеру до уроків. Учителі історії в гімназії (В. Ільницький та М. Полянський) перекладали підручники з історії з німецької та польської мов. Це підручники зі стародавньої історії, історії середніх віків та новітньої історії (перший період). Ці дані зафіксовані в документах про школу, які видавалися як звітні за рік навчальний («Справозданіє») [35, 7-8]. У кінці цього видання були опубліковані підручники, посібники, їхні автори або перекладачі з усіх навчальних предметів, у т.ч. й з історії [35, 38]. Інколи подавалася хроніка про стан вивчення учнями-гімназистами предметів. Так, у «Справозданні» за рік 1875/1876 розглядався «Стан вивчення предмета «Історія» і пропонувався перелік основної та додаткової літератури з історії. До основної належали перекладені підручники з історії, а до додаткової – тексти, як розкривали історичні поняття, явища, факти [41, 45].

Потрібно зазначити, що в підготовчих гімназійних класах історія то вивчалася, то не вивчалася. У III класі розглядалися оповідання Австро-угорської держави [40].

Проблемами навчання учнів українських гімназій за підручниками з історії займалися такі науковці, як Б. Барвінський [2]; Я. Біленький [3]; І. Гирич [5]; Я. Грицак [6]; Я. Дашкевич [9] тощо. Водночас можна зазначити, що в розглянутих нами історико-педагогічних джерелах питання про створення або використання підручників з історії висвітлювалося недостатньо [7; 10; 14; 16; 27; 29; 37].

Мета статті. Проаналізувати підручники з історії для українських галицьких гімназій у період з середини XIX ст. і до першої третини XX ст.

Висвітлити зміст, структуру та оформлення підручників з історії, створених для українських середніх шкіл.

Виклад основного матеріалу. Перекладені учителями гімназій з польської мови на українську підручники з історії не сприяли національному вихованню української молоді, а відтак і досягненню мети навчання і виховання, про що неодноразово говорили галицькі педагоги. Зокрема, про неефективність для справи навчання і виховання перекладеного підручника польської історії В. Левицького та І. Матієва [28, 123] з болем писав відомий український історик Б. Барвінський: «Його не вважали ніколи підручником, відповідним для молодіжних руських середніх шкіл по тій причині, що... зображена там... історія нашого народу становить інтегральну частку історії Польщі» [2, 26]. Про нестачу українського підручника в українських школах Галичини, яку визначали десятиліття несприятливих умов розвитку національної української освіти, говорить Я. Біленький у статті під красномовною назвою «Голад книжки» [3, 19].

Підручник М. Кордуби [17] розраховано на учнів першого класу гімназії, а тому, згідно з методичними вимогами, складається із оповідань історичного характеру, які викладено у хронологічній послідовності. Однак автор не лише здійснює переказ історичних подій вітчизняної та всесвітньої історії, а знайомить учнів із визначними історичними постатями. Текст не обтяжений теоретичним та фактичним матеріалом, термінологією, оживлений ілюстративним матеріалом (репродукції гравюр).

Вищим класам гімназії адресовано перекладний підручник Я. Закшевського [10], стиль якого наближений до наукового, а ускладнює сприйняття матеріалу відсутність ілюстрацій іншого супровідного матеріалу (картосхеми, уривки з історичних джерел тощо).

А. Крушельницький розглядав методику викладання рідної історії за оригінальним рідномовним підручником та неефективність використання перекладеного: «Се просто скандал, аби історії якогось народу вчити із підручника до історії чужого народу, як отсе в нас – історії України вчить ся з підручника історії Польщі» [27, 78-79]. Б. Барвінський [2] та А. Копистянський [16] дали підручнику з історії для першого класу середніх шкіл польських авторів Б. Геберта та Г. Геберт [38] негативну оцінку, оскільки в ньому некоректно подано історію української минувшини.

Як зазначає Н. Клименко, коли, нарешті, у 1911 р. з'явився новий, національний підручник української історії Б. Барвінського, стало зрозуміло, що його автор зайняв цілком іншу, науково об'єктивну позицію у трактуванні історичних подій, яка повністю узгоджувалася з характером, духом та ідеалами українського народу. Цей підручник був пройнятий національним духом, рідним колоритом, кожною сторінкою сприяв формуванню в учнів національної самосвідомості й особистої гідності. І хоча йому не бракувало критиків [15, 192] ні серед офіційних рецензентів, призначених Крайовою

шкільною радою, ні серед фахових учителів, котрі не звикли до поважного, наукового трактування історії рідного краю в першому класі (міністерська інструкція вимагала, щоб основою підручника були легенди, перекази, думи і т. п. «анекдотичний» матеріал, що вважався доступним і цікавим для дітей), в українських гімназіях Галичини, як зазначав І. Крип'якевич [22], усе-таки вчили рідну історію саме з підручника Б. Барвінського [2].

Серед робіт, присвячених проблемі українського підручника з історії в Галичині обстежуваного періоду, особливо потрібно відзначити студії Н. Клименка, присвячені доробку Івана Крип'якевича як автора українських підручників з історії, які і до сьогодні не втратили своєї актуальності за змістом і побудовою, концептуальним викладом історичного матеріалу, науковістю та об'єктивністю суджень, оформленням та стилістикою тощо.

У період державотворення 1918-1920 рр. українська інтелігенція з оптимізмом і надією дивилась у майбутнє, розуміючи, що разом із політичними та соціальними перетвореннями важливим чинником державотворення є національна освіта.

Так з'явилася «Коротка історія України для початкових шкіл та 1-ої класи гімназії» І. Крип'якевича тиражем у 50 тис. примірників, які були надруковані у Відні [21]. «Коротка історія України» І. Крип'якевича стала одним із головних й улюблених підручників, які використовувались у школах, гімназіях, історичних та краєзнавчих гуртках в Галичині обстежуваного періоду. У ньому проходила ідея національної історії, минулого української державності. Для цього автор використовував політоніми, означення «Україна», «українці», а не «Русь», «русини», що у свідомості галицького українського читача асоціювалося із дискримінаційним ставленням держави-метрополії [15, 194-195].

Дидактично продуманою є структура підручника. Фактичний матеріал, відомості про найважливіші події, стисла інформація про окремі персоналії, культурні досягнення народу було скомпоновано у 237 параграфах, побудованих за взірцем коротких енциклопедичних довідок. Як зазначив Ю. Алексєєв у своїй передмові до перевиданого посібника: «І. Крип'якевич в інтересах читача не переобтяжував текст зайвими подробицями, другорядними відомостями. Він залишив лише сутнісні характеристики епох, імена видатних історичних діячів тощо» [1, 5-6]. Для полегшення роботи з навчальною книгою автор увів у додаток до книги хронологію головних подій (хронологічні таблиці) з історії України, генеалогічні дослідження князівських родів, правління гетьманів. На його думку, це мало б допомогти читачеві систематизувати свої знання, побачити історичну перспективу, зрозуміти місце історичних діячів у загальноісторичному процесі. Зміст і структура підручника орієнтує учня не на зазубрювання, механічне засвоєння напам'ять основних дат, послідовність князів і гетьманів, особливості їхнього правління та важливі факти боротьби з численними загарбниками,

тому увесь багатий фактографічний матеріал доповнено оповіданнями історичного змісту.

Однак С. Магальяс зазначав, що уряд заборонив використовувати цю книжку в навчально-виховному процесі українських гімназій [29, 34].

Крип'якевич уклав дві авторські збірки нарисів для шкільної дитвори: «Шляхами слави українських князів» [26] та «Оповідання з історії України для нижчих клас середніх шкіл». [23]. Наприклад, перша частина книжки «Княжа доба» складалася з п'яти розділів, поділених на 23 параграфи: I. «Слов'янські часи»; II. «Перші київські князі»; III. «Володимир Великий і Ярослав Мудрий»; IV. «Поділ і занепад України»; V. «Галицькі князі». Автор у доступній формі подав учням основні події з життя українського народу від слов'янських племен до закінчення княжого періоду (1340 р.). Наприкінці кожного розділу в 5 – 8 реченнях подавалися короткі висновки із зазначенням характеристики періоду, основних подій і дат. Потрібно згадати про таку рубрику у книжці, як словничок малозрозумілих слів, який був після кожного параграфа (наприклад, пояснення слів «віщуни», «гроші», «варяги», «українське право» та ін.). У текстах для зацікавлення дітей молодшого шкільного віку історією свого краю присутні елементи легенд, переказів (про Олега, Святослава). Багато уваги приділив І. Крип'якевич формуванню українського права за часів Ярослава Мудрого, вказуючи, що цей князь підготував «Руську правду», щоб «усунути різні надужиття над людьми і щоб всі знали, які мають бути засуди і кари» [23, 43].

Книжка «Шляхами слави українських князів» складалася з 7 нарисів: I. Великий князь Володимир Великий; II. Військо княжих часів; III. Українське лицарство; IV. Престольний Галич; V. Город князя Льва; VI. За австрійський стіл; VII. Український герб [26]. У навчально-методичному апараті потрібно відзначити ілюстративний матеріал, який також може слугувати самостійним джерелом інформації (плани стародавніх міст, бібліографія). Крім того, у тексті присутні такі елементи пояснення, як роздуми щодо походження українського герба, спроба осмислити причини занепаду державності у XII-XIII ст. тощо. Така книга була, безперечно, основою самостійних пошуків та творчої праці, де учитель не нав'язував своїх думок і волі, а керував працею учнів, подаючи матеріал, який вони творчо опрацьовують. Я. Біленький з цього приводу писав: «Такою лабораторною працею учень повинен самостійно й діяльно добувати знання, будувати свій світогляд, привчатися змалечку бути активним громадянином» [3, 54].

Загалом, наприкінці 1910-х – на початку 1920-х рр. у світ вийшли фундаментальні й науково-популярні історичні праці М. Грушевського, Д. Дорошенка, О. Терлецького, С. Томашівського та інших авторів. Бібліографічний огляд 1914 – 1923 рр., здійснений Н. Клименко [15, 201] на основі, зокрема, студій Калиновича І. [14, 34], є суголосним з оцінкою Я. Дашкевича, який зазначав, що «читач 20-х рр. XX ст., навіть звичайний, середній, мав з чого

вибирати, і що історія України в цілому не була присипаною пилом забуття дисципліною. Якраз навпаки. А для того, щоб зберегти власне авторське обличчя, треба було не лише прикласти чимало зусиль, але й опрацювати питому свій, відмінний від інших науковий підхід і науково-популярний стиль. Крип'якевич цього добився» [9, 20].

Події 1917 – 1920 рр. внесли певні зміни у світогляд українців, у сприйняття історії і свого народу в ній – це було як піднесення національного почуття, так і зневіра в майбутньому. А тому написати книжку з історії для широких мас читачів було справою нелегкою. «Історія України для народу» д-ра І. Крип'якевича рахується з тим світоглядом, оскільки держава поставлена тут на першому плані. Це одна з характерних ознак цієї праці. Інша – це те, що оповідання пристрасне, зрозуміле й живе, викликає інтерес у читача. [30; 31; 32].

Реалізованими у шкільній практиці були польськокомовні підручники Т. Бернхольца [36], Р. Бобека [37], у яких подано ілюстративний матеріал, хронологічні таблиці, визначено допоміжні історичні джерела. Заслужують на увагу тези виступу А. Клара на вчительській конференції у Львові, у яких автор говорить про завдання підручника взагалі, історії зокрема, при цьому наголошує, що роль підручника потрібно звести до мінімуму, зробити його основним джерелом і посібником для підготовки учнем домашнього завдання, тобто для самостійної роботи, для чого він повинен містити цілий комплекс допоміжних засобів, переважно наочних [39, 10-14].

Особлива увага щодо навчальних планів та підручників приділялася у «Проекті єдиної школи на Україні» (1918-1919 рр.), в якому було запропоновано програми з 23 дисциплін, у тому числі й з історії [33, 23-24].

Створення авторських підручників і посібників для учнів українських шкіл в Галичині в досліджуваний період впливало на характер навчального процесу у народній школі, спрямовувало зміст історичної освіти у русло національного виховання української молоді.

Треба зазначити, що цей період, а також наступні роки (початок 1920-х рр.) узагалі був дуже врожайним на науково-популярну літературу з історії України багатьох авторів, однак лише книжки І. Крип'якевича лягали послідовно у певну дидактично продуману ідею

У 1921 р. видавництво «Історичні листки» опублікувало дуже стислу «Малу історію України» І. Крип'якевича. Брошура кишенькового формату була призначена для якнайширших кіл населення. Вона складалася з п'яти розділів: I. «Українська держава за княжих часів (800 – 1340 рр.)»; II. «Україна під Литвою і Польщею (1340 – 1648 рр.)»; III. «Українська держава за козацьких часів (1648 – 1782 рр.)»; IV. «Україна під Австрією та Росією (1782 – 1917 рр.)»; V. «Самостійна Україна (від 1917 р.)». На початку «Малі історії України» стверджувалося: «Кожний українець повинен знати історію свого народу. Кожен повинен знати, як жили наші діди й прадіди,

за що вони боролися, як добували собі ліпшу долю» [11, 2]. «Мала історія України» стала найвідомішою серед науково-популярних праць ученого. Як зазначив історик Я. Ісаєвич, крім авторизованих другого і третього видань (Львів, 1924 і 1941 рр.), було ще принаймні десять без дозволу автора передруків початку 1940-х рр., випущених у друкарнях західних (Сокаль, Станіслав, Проскурів тощо [13, 9]. Цілком можливо, що цей стислий нарис історії України передруковували також і в інших місцевостях [15, 199].

У 1920-х роках як державна, так і шкільна влада II Речі Посполитої не тільки забороняли проведення лекторіїв для народу, але й спрямовували зусилля на їх виявлення [30-32]. Відтак особливого значення набуло видання популярних книжок. Не випадково товариство «Просвіта» заклиало українське громадянство, усіх українських науковців до співпраці над навчанням народу, проголосивши гасло: «Книжку до рук!» [4, 461].

У 30-х роках ХХ ст. І. Крип'якевич підготував чотири фундаментальні книжки серії «Історична бібліотека», ініціатором, натхненником і головним редактором якої був: «Велика історія України» (1934-1935), «Історія українського війська» (1935), «Історія української культури» (1937), «Всесвітня історія» (1938).

Українських підручників з усесвітньої історії в обстежуваний період було всього два: шкільний підручник історії В. Закшевського, перекладений О. Барвінським (1911 р.) [10], та оригінальний підручник М. Грушевського (1920) [8]. Однак підручник усесвітньої історії І. Крип'якевича не лише рівномірно охопив історію країн світу, а й приділив значну увагу місцю історії України у контексті усесвітніх подій, давши таким чином можливість читачам порівнювати події у світі з явищами вітчизняної історії [19, 284.].

Програми та підручники з історії в українських школах Галичини в досліджуваний період створювалися з ініціативи приватних осіб та українських громадських організацій. Ініціатива держави у створенні програм з історії мала місце у період української державності 1918-1920 рр.

У 30-х роках ХХ ст. було розроблено і узгоджено з польськими чинними програмами «Наукові програми в народних школах третього ступеня для дітей української національності», зокрема з історії України, однак в умовах дискримінаційної політики щодо української освіти з боку Польщі, коли українська історія була вилучена із змісту навчання у галицьких школах, її зміст було реалізовано у рекомендаціях самоосвіти молоді, у роботі історичних та краєзнавчих гуртків тощо.

У таких умовах великого значення набувала справа побудови українських підручників з історії, до створення яких активно прилучилися у першій третині ХХ ст. І. Крип'якевич, Б. Барвінський, О. Терлецький, А. Чайківський та інші. Автори українських оригінальних підручників з історії у своїй роботі керувалися теоретико-методологічними настановами реформаторської педагогіки, зокрема педагогіки культури та державно-гро-

мадянського виховання Г. Кершенштейнера. Навчаючи рідній історії як визначальному надбанню українського народу, І. Крип'якевич реально впливав на формування особистості, а його підручники виступали дієвим чинником у процесі засвоєння історичного досвіду.

Висновки. Навчальні підручники з історії для українських гімназій Галичини пройшли свою історію, перш ніж утвердитися. З середини XIX ст. це були перекладні підручники з німецької та польської мов, а пізніше, і особливо на початку XX ст., стали створюватися україномовні підручники.

Зміст, структура і оформлення підручників з історії сприяють організації навчання і виховання учнів гімназійних шкіл Галичини на уроках історії. Вони допомагають їм сприйняти й осмислити історичні факти, явища, щоб не залишатися пасивним слухачем, а бути активним співбесідником та доповідачем, учасником розповіді, бесіди та діалогу, щоб взаємодіяти разом з учителем та іншими учнями.

Література

1. Алексеев Ю. Иван Крип'якевич і його «Огляд історії України» / Ю. Алексеев // Крип'якевич І. Огляд історії України. – К.: Вища школа, 1995. – С.5-6.

2. Барвінський Б. В справі підручника рідної історії для 1 класу середніх шкіл / Б. Барвінський. – Львів: Б.В., 1911. – 52 с.

3. Біленький Я. Голод книжки (Найважливіша сучасна виховна проблема) / Я. Біленький // Українська школа. – Львів. – 1933. – ч.1/2.

4. Вісті з «Просвіти». Краєва освітня анкета // Життя і знання. – 1932. – ч. 15. – С. 461.

5. Гирич І. Підручник як головний засіб побудови держави / І. Гирич // Дзеркало тижня. – 2008. – 24 травня.

6. Грицак Я. Передмова / Я. Грицак // Крип'якевич І. П. Мала історія України. – Ч. 1. – Львів: Світ, 1990. – С. 2.

7. Грицюк Ф. Політика польської влади щодо українського шкільництва в міжвоєнний період / Ф. Грицюк // Українсько-польські відносини в Галичині у XX ст. : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (21 – 22 листопада 1996 р.). – Івано-Франківськ : Плай, 1997. – С. 204.

8. Грушевський М. Всесвітня історія, приладжена до програми вищих початкових шкіл і низших клас шкіл середніх / М. Грушевський. – Київ – Відень: друкарня J. N. Verna, 1920. – 210 с.

9. Дашкевич Я. Иван Крип'якевич – історик України / Я. Дашкевич // Крип'якевич І. П. Історія України. – Львів: Світ, 1992. – С.5 – 21.

10. Закшевський В. Всесвітня історія: В 3 т. / [Переклад. О. Барвінського] / В. Закшевський. – Львів: Видавництво шкільних книжок, 1911. – Т.1. Старинна історія. – 185 с.

11. І.К. Мала історія України / І.К. – Львів: Б.В., 1921. – ч. 9. – С.2.

12. І.М.Ю. Нові наукові програми в народних школах / І.М.Ю. // Шлях виховання й навчання. – 1933. – Ч. 4. – С.133 – 137.

13. Ісаєвич Я. Іван Крип'якевич – історик і організатор наукового життя / Я. Ісаєвич // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність : збірник наукових праць. – 01/2001. л – №8. – С. 7 – 45.
14. Калинович І. Бібліографія українознавства за 1914 – 1923 рр. / І. Калинович. – Вип. І: Історія України: Публікації в українській мові. – Львів: Б.В., 1924. – 59 с.
15. Клименко Н. П. Іван Крип'якевич як автор підручників та посібників з історії / Н. П. Клименко // Український історичний журнал. – 2011. – №6. – С. 191 – 208.
16. Копистянський А. Новий підручник української історії для середніх шкіл (Критичні замітки) / А. Копистянський // Наша школа. – 1912. – №2. – С. 20 – 29.
17. Кордуба М. Картини із всесвітньої історії / М. Кордуба. – Чернівці: Українська школа, 1909. – 127 с.
18. Крип'якевич І. Виклади з історії України / І. Крип'якевич // Письмо з «Просвіти». – Львів. – 1913. – ч. 9. – С. 260-262.
19. Крип'якевич І. Всесвітня історія: У 3 кн. – Кн. 3: Найновіші часи / І. Крип'якевич. – К.: Либідь, 1995.
20. Крип'якевич І. Історія козаччини для народу і молоді / І. Крип'якевич. – Львів: Бескид, 1992. – 77 с.
21. Крип'якевич І. Коротка історія України для початкових шкіл та І-ої класи гімназії / І. Крип'якевич. – Київ – Львів – Відень, 1918. – 87 с.
22. Крип'якевич І. Новий підручник української історії для середніх шкіл (Критичні замітки) / І. Крип'якевич // Наша школа. – 1912. – №1. – С. 18 – 25.
23. Крип'якевич І. Оповідання з історії України для нижчих клас середніх шкіл. Перша частина: княжа доба / І. Крип'якевич. – Львів – Київ, 1918. – 67 с.
24. Крип'якевич Р. Передмова / І. Крип'якевич // Крип'якевич І. Мала історія України. – Львів: Укр. вид-во, 1921. – ч. 9. – 32 с. – С. 3.
25. Крип'якевич І. Про українську культуру / І. Крип'якевич // Ілюстрована Україна. – Львів: Б.В., 1913. – ч. 2.
26. Крип'якевич І. Шляхами слави українських князів / І. Крип'якевич. – Л. – К., 1918. – 67 с.
27. Крушельницький А. Українські підручники у середніх школах у Галичині / А. Крушельницький // Наша школа. – Львів, 1909. – №3/4. – С. 78-79.
28. Левицький В. Історія краю рідного / В. Левицький, І. Матіїв. – Львів: Б.В., 1895. – 259 с.
29. Магальяс С. Спис сконфіскованих і заборонених українських книжок та друків у Польщі до 30 червня 1937 р.: Порадник для бібліотек / С. Магальяс. – Л.: Б.В., 1937. – 75 с.

30. Приватний архів Івана Крип'якевича. – П. №344. – (III) Історія України – шкільні підручники, I, 1920 р. «Історія України для вищих клас середніх шкіл».
31. Приватний архів Івана Крип'якевича. – П. №345. – (III) Історія України – шкільні підручники, II, 1920 р.
32. Приватний архів Івана Крип'якевича. – П. №359. – Історія України.
33. Проект єдиної школи в Україні. Під 20-ліття створення нової системи українського виховання й навчання. – Л. – Б.В., 1938.
34. Сірополко Ст. Історія освіти в Україні / Степан Сірополко. – [Підготував Ю. Вільчинський]. – 2-е вид. – Львів: Афіша, 2001. – 664 с.
35. Sprawozdanie dyrektora c.k. gimnazjów akademickich u Lwowie za rok szkolny 1891/92 / Накладомъ фонду наукового. – У Львові, 1892. – 46 с.
36. Berncholtz T. Historia dla 1 kl. Gimnazjów / T. Berncholtz. – Lwow: Panstwowe wydawnictwo ksiązek szkolnych, 1937. – 142 s.
37. Bobek P. Elementarna nauka historji ojczystej i powszechnej. Szkice lekcyjne do użytku nauczycieli szkół powszechnych / P. Bobek. – Cieszyn: Drukarnia tow. Domu narodwego, 1929. – Т.1. – 258 s.
38. Gebert B. Opowiadania z dziejów ojczystych dla klasy pierwszej szkół srednich / B. Gebert, G. Gebert. – Lwów: Б.В., 1910. – 222 s.
39. Klar A. Metoda projektów w nauczaniu / A. Klar // Echo nauczycielskie. – 1932. – №1. – S. 10 – 14.
40. Др. Адриян Копистянский. Оповідання історії австрійсько-угорської держави в зв'язі з всесвітньою історією. – Галицька Накладня Якова Орейштал. – Коломия, 1914. – 207 с.
41. Sprawozdanie dyrekcji c.k. gimnazjum akademickiego na rok szkolny 1875/6. – Lwow. Z drukarni Towarzystwa imienia Szewczenki / Pod zarzadem Fr. Saraickiego, 1876.

References

1. Alekseev Iu. Ivan Krip'iakevich i i'ogo «Ogliad istorii Ukraïni» / Iu. Alekseev // Krip'iakevich I. Ogliad istorii Ukraïni. – K.: Vishcha shkola, 1995. – S.5 – 6.
2. Barvins`kii` B. V spravi pidruchnika ridnoi istorii dlia 1 cliasi serednikh shkil / B. Barvins`kii`. – L`viv: B.V., 1911. – 52 s.
3. Bilen`kii` Ia. Golod knizhki (Nai`vazhnisha suchasna vihovna problema) / Ia. Bilen`kii` // Ukraïns`ka shkola. – L`viv. – 1933. – ch.1/2.
4. Visti z «Prosviti». Kraeva osvittnia anketa // Zhittia i znannia. – 1932. – ch.15. – S. 461.
5. Girich I. Pidruchnik iak golovni` zasib pobudovi derzhavi / I. Girich // Dzerkalo tizhnia. – 2008. – 24 travnia.
6. Gritcak Ia. Peredmova / Ia. Gritcak // Krip'iakevich I. P. Mala istoriia Ukraïni. – Ch.1. – L`viv: Svit, 1990. – S.2.
7. Gritciuk F. Politika pol`s`koï vladi shchodo ukraïns`kogo shkil`nitstva v mizhvoennii` period / F. Gritciuk // Ukraïns`ko-pol`s`ki vidnosini v Galichini u

KHKH st. : Materiali mizhnar. nauk.-prakt. konf. (21 – 22 listopada 1996 r.). – Ivano-Frankivs`k : Plai`, 1997. – S. 204.

8. Grushevs`kii` M. Vsesvitnia istoriia, priladzheni do programi vishchikh pochatkovikh shkil i nizshikh elias shkil serednikh / M. Grushevs`kii`. – Kiïv-Viden`: Drukarnia J.N. Vernay, 1920. – 210 s.

9. Dashkevich Ia. Ivan Krip`iakevich – istorik Ukraïni / Ia.Dashkevich // Krip`iakevich I.P. Istoriia Ukraïni. – L`viv: Svit, 1992. – S.5 – 21.

10. Zakshevs`kii` V. Vsesvitnia istoriia: V 3 t. / [Pereclad. O. Barvins`kogo] / V. Zakshevs`kii`. – L`viv: Vidavnitctvo shkil`nikh knizhok, 1911. – T.1. Starinna istoriia. – 185 s.

11. I.K. Mala istoriia Ukraïni / I.K. – L`viv: B.V., 1921. – ch.9. – S.2.

12. I. M. Iu. Novi naukovi programi v narodnikh shkolakh / I. M. Iu. // Shliakh vihovannia i` navchannia. – 1933. – Ch.4. – S.133 – 137.

13. Isaevich Ia. Ivan Krip`iakevich – istorik i organizator naukovogo zhittia / Ia.Isaevich // Ukraïna: kul`turna spadshchina, nacional`na svidomist`, derzhavnist` : Zbirnik naukovikh prac`. – 01/2001. 1 – №8. – S.7 – 45.

14. Kalinovich I. Bibliografiia ukraïnoznavstva za 1914–1923 rr. / I. Kalinovich. – Vip.I: Istoriia Ukraïni: Publikacii v ukraïns`kii` movi. – L`viv:B.V., 1924. – 59 s.

15. Climenko N. P. Ivan Krip`iakevich iak avtor pidruchnikiv ta posibnikiv z istorii / N. P. Climenko // Ukraïns`kii` istorichnii` zhurnal. – 2011. – №6. – S. 191 – 208.

16. Kopistians`kii` A. Novii` pidruchnik ukraïns`koï istorii dlia serednikh shkil (Kritichni zamitki) / A. Kopistians`kii` // Nasha shkola. – 1912. – №2. – S.20–29.

17. Korduba M. Kartini iz vsesvitn`oi istorii / M. Korduba. – Chernivtci: Ukraïns`ka shkola, 1909. – 127 s.

18. Krip`iakevich I. Vcladi z istorii Ukraïni / I Krip`iakevich // Pis`mo z «Prosviti». – L`viv. – 1913. – ch.9. – S.260–262.

19. Krip`iakevich I. Vsesvitnia istoriia: U 3 kn. – Kn.3: Nai`novishi chasi / I. Krip`iakevich. – K.: Leebid`, 1995.

20. Krip`iakevich I. Istoriia kozachchini dlia naroda i molodi / I. Krip`iakevich. – L`viv: Beskid, 1992. – 77 s.

21. Krip`iakevich I. Korotka istoriia Ukraïni dlia pochatkovikh shkil ta I-oï eliasi gimnazii / I. Krip`iakevich. – Kiïv-L`viv-Viden`, 1918. – 87 s.

22. Krip`iakevich I. Novii` pidruchnik ukraïns`koï istorii dlia serednikh shkil (Kritichni zamitki) / I. Krip`iakevich // Nasha shkola. – 1912. – №1. – S.18 – 25.

23. Krip`iakevich I. Opovidannia z istorii Ukraïni dlia nizhchikh elias serednikh shkil. Persha chastina: kniazha doba / I. Krip`iakevich. – L`viv-Kiïv, 1918. – 67 s.

24. Krip`iakevich R. Peredmova / I. Krip`iakevich // Krip`iakevich I. Mala istoriia Ukraïni. – L`viv: Ukr. vid-vo, 1921. – ch.9. – 32 s. – S.3.

25. Krip'iakevich I. Pro ukraïns`ku kul'turu / I. Krip'iakevich // Iliustrovana Ukraïna. – L`viv: B.V., 1913. – ch.

26. Krip'iakevich I. Shliahami slavi ukraïns`kikh kniaziv / I. Krip'iakevich. – L.-K., 1918. – 67 s.

27. Krushel`nits`kii` A. Ukraïns`ki pidruchniki u serednikh shkolakh u Galichini / A. Krushel`nits`kii` // Nasha shkola. – L`viv, 1909. – №3/4. – S.78–79.

28. Levits`kii` V. Istoriia kraiu rodnogo / V. Levits`kii`, I. Matiiv. – L`viv: B.V., 1895. – 259 s.

29. Magalias S. Spis skonfiskovanikh i zaboronenikh ukraïns`kikh knizhok ta drukiv u Paulshchi do 30 chervnia 1937 r.: Poradnik dlia bibliotek / S. Magalias. – L.: B.V., 1937. – 75 s.

30. Privatneyi` arkhiv Ivana Krip'iakevicha. – P. №344. – (III) Istoriia Ukraïni – shkil`ni pidruchniki, I, 1920 r. «Istoriia Ukraïni dlia vishchikh chias serednikh shkil.

31. Privatneyi` arkhiv Ivana Krip'iakevicha. – P.№345. – (III) Istoriia Ukraïni – shkil`ni pidruchniki, II, 1920 r.

32. Privatneyi` arkhiv Ivana Krip'iakevicha. – P. №359. – Istoriia Ukraïni.

33. Proekt edinoi` shkoli v Ukraïni. Pid 20-littia stvorennia novoï` sistemi ukraïns`kogo vihovannia i` navchannia. – L. B.V., 1938.

34. Siropolko St. Istoriia osviti v Ukraïni / Stepan Siropolko. – [Pidgotuvav Iu.Vil`chins`kii`]. – 2-e vid. – L`viv: Afisha, 2001. – 664 s.

35. Spravozdane direktora tc.k. gimnaziï akademichnoi` u L`vov` za rok`` shkil`ny` i` 1891/92 /Nacladom`` fondu naukovogo.– U L`vov`, 1892.– 46s.

36. Berncholtz T. Historia dla 1 kl. Gimnazjow / T. Berncholtz. – Lwow: Panstwowe wydawnictwo ksiãzek szkolnych, 1937. – 142 s.

37. Bobek P. Elementarna nauka historji ojczystej i powszechnej. Szkice lekcyjne do uzytku nauczycieli szkół powszechnych / P. Bobek. – Cieszyn: Drukarnia tow. Domu narodwego, 1929. – T.1. – 258 s.

38. Gebert B. Opowiadania z dziejów ojczystych dla klasy pierwszej szkół srednich / B. Gebert, G. Gebert. – Lwów: B.V., 1910. – 222 s.

39. Klar A. Metoda projektów w nauczaniu /A. Klar // Echo nauczycielskie. – 1932. – №1. – S. 10 – 14.

40. Dr. Adriian Kopistian`skii`. Opovidania istorii avstriisko-ugorskoï` derzhavi v zviazii z vses`vitnoiu istorieiu.– Galitcka Nacladnia Iakova Oreishital.– Kolomiia, 1914.– 207s.

41. Sprawozdanie dyrekcji c.k. gimnazyum akademickiego na rok szkolny 1875|6.–Lwow. Z drukarni Towarzystwa imienia Szewczenki / Pod zarzadem Fr. Saraickiego, 1876.

Тарас Савшак

УЧЕБНЫЕ КНИГИ ПО ИСТОРИИ ДЛЯ УКРАИНСКИХ СРЕДНИХ ШКОЛ ГАЛИЧИНЫ СЕРЕДИНЫ XIX В. – НАЧ. XX В.

В статье проанализированы содержание, структура и оформление учебников по истории в период от середины XIX в. и до 30-х годов XX в. для украинских средних школ Галичины. Подана характеристика переводных учебников с немецкого и польского языков. Рассмотрены украинские учебники по истории для гимназических классов Галичины исследуемого периода.

Ключевые слова: *гимназия, обучение, развитие, воспитание, история, содержание, структура, оформление, программа, учебник, Галичина, украинские.*

Taras Savshak

HISTORY TEXTBOOKS FOR UKRAINIAN-SPEAKING SECONDARY SCHOOLS IN GALICIA OF MID XIX – BEGINNING OF XX CENTURY

This article analyzes the content, structure and design of History textbooks in the period from mid XIX to the 1930-s for Ukrainian secondary schools in Galicia and characterizes the History textbooks for the Galician secondary schools of the given period. The author elucidates the nature of translation from the German and Polish languages into Ukrainian.

Key words: *education, high school, development, upbringing, history, content, structure, design, program, textbook, Galicia, Ukrainian.*